

Mateusz Dżugaj

Uniwersytet Szczeciński
e-mail: mateusz.dzugaj@usz.edu.pl
ORCID: 0000-0002-9837-4611

Rejestr działalności kantorowej – aspekty prawne

ABSTRAKT

Przedmiotem badań i analiz podjętych na potrzeby niniejszego opracowania jest prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie obrotu dewizowego przez przedsiębiorcę będącego osobą fizyczną, prowadzącego działalność kantorową. Problematyka zarejestrowania działalności kantorowej na tle swobody i wolności działalności gospodarczej nie została dokładnie zbadana przez doktrynę, dlatego też stanowi źródło przede wszystkim analiz, uwag i wniosków w wielopłaszczyznowym ujęciu, z uwzględnieniem przepisów takich aktów prawnych, jak: Ustawa z 6 marca 2018 roku Prawo Przedsiębiorców oraz z 27 lutego 2004 roku Prawo dewizowe. W niniejszym opracowaniu w pierwszej kolejności podjęto próbę zdefiniowania takich pojęć jak „swoboda działalności gospodarczej” oraz „wolność działalności gospodarczej”, które ze względu na różnice interpretacyjne stanowią problemy praktyczne. W kolejnych podrozdziałach skupiono się na charakterze prawnym i cechach właściwych dla rejestru CEIDG oraz rejestru działalności kantorowej. Zwrócono szczególną uwagę na problematykę badanych rejestrów. Celem opracowania jest kompleksowe usystematyzowanie tytułowej problematyki. Podstawowa metoda badawcza zastosowana w pracy oparta jest na całościowej i wielopłaszczyznowej analizie materiału normatywnego oraz na analizie poglądów nauki prawa i orzecznictwa. Wyniki prowadzonych badań dają możliwość sformułowania możliwej odpowiedzi na pytanie, czy zakres formalny i instytucjonalny obu badanych rejestrów jest tożsamy.

SŁOWA KLUCZOWE

rejestr działalności kantorowej, działalność regulowana, przedsiębiorca

Registration of Currency Exchange Activities in the Context of Central Business Activity Registers and Information – Legal Approach

ABSTRACT

This paper focuses on the legal aspects of conducting currency exchange activities as a natural person engaged in business operations. The issue of registering currency exchange activities in the context of freedom and freedom of economic activity has not been thoroughly examined by legal doctrine, hence it is a source primarily of analyses, comments and conclusions in a multi-dimensional approach, taking into

account the provisions of such legal acts as: the Act of 6 March 2018 “Entrepreneurship Law” and the Act of 27 February 2004 “Foreign Exchange Law”. The paper starts by attempting to define the terms “freedom of economic activity” and “economic freedom”, which have different interpretations and can be problematic. Following that, the paper delves into the legal nature and characteristics of the CEIDG register and the currency exchange activity register, with a special focus on the issues that arise. The objective of this study is to comprehensively systematize the subject matter. The research method used is based on a thorough analysis of normative material, legal doctrine, and case law. The paper aims to answer the question of whether the formal and institutional scope of both registers is the same.

KEYWORDS

Register of currency exchange activities, Regulated activity, Entrepreneur owner

Wprowadzenie

Na bezpieczeństwo gospodarcze Polski wpływa wiele czynników, wśród których kluczowe znaczenie dla gospodarki narodowej mają: ochrona uczciwej konkurencji, poszanowanie dobrych obyczajów oraz słusznym interesów konsumentów, a także inne zasady określone w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku¹ oraz ustawach szczególnych². Prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce odbywa się na podstawie systemu prawa, mającego swoje źródło w krajowych instytucjach oraz oddziaływania norm ustanowionych przez uprawnione organy Unii Europejskiej (dalej: UE)³. W literaturze przedmiotu wskazuje się na multicentryczny charakter publicznego prawa gospodarczego, który oznacza istnienie norm stanowionych przez krajowe organy prawodawcze oraz obowiązywanie norm stanowionych w aktach prawnych UE⁴, Konstytucja RP, będąc najważniejszym aktem prawnym w systemie prawa gospodarczego publicznego, stanowi podstawowy element składowy systemu źródeł prawa, wywierając decydujący wpływ na kształt całego prawodawstwa gospodarczego⁵. Istnieje wiele rodzajów działalności gospodarczej, których prowadzenie odnosi się do obszarów zainteresowania organów państwowych z uwagi na rodzaje wykonywanej działalności. Ze względu na przyjęte założenia badawcze zwrócić należy uwagę na działalność kantorową, która uregulowana została w ustawie z 27 lutego 2004 roku Prawo dewizowe⁶. Uregulowano w niej m.in. zagadnienia związane z obrotem dewizowym w kraju i za granicą oraz działalność gospodarczą w zakresie kupna, sprzedaży i pośrednictwa wartości dewizowych⁷.

1 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

2 Ustawa z 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2023 r. poz. 221) oraz Ustawa z 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2021 r. poz. 275 ze zm.).

3 R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *Publiczne prawo gospodarcze. System Prawa Administracyjnego*, tom 8A, wyd. 2, Warszawa 2018, s. 27–28.

4 Por. E. Łętowska, *Multicentryczność systemu prawa i wykładnia jej przyjazna*, (w:) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), Kraków 2005/4, s. 4.

5 Ibidem, s. 29.

6 Ustawa z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe (Dz.U. z 2022 r., poz. 309), dalej: PrDew.

7 Por. art. 1 ustawy PrDew.

Swoboda a wolność działalności gospodarczej

Zapewnienie swobody działalności gospodarczej jest jednym z priorytetowych zadań nałożonych na organy władzy publicznej. Swoboda ta jest także jednym z podstawowych praw, które gwarantowane są obywatelom. Zapewnienie ochrony swobody prowadzenia działalności gospodarczej to asumpt do faktycznego podejmowania działalności i prowadzenia jej, co w konsekwencji determinuje rozwój gospodarczy całego państwa. Stanowi to wypełnianie podstawowych założeń ogólnounijnej swobody przedsiębiorczości uregulowanej w art. 49–55 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁸. Jest to wyraz swobody rynku wewnętrznego UE oraz prawo do prowadzenia, w wolności, działalności gospodarczej⁹. Wymienione swobody rynku wewnętrznego pozwalają na wyznaczenie kierunku rozwoju obszaru normatywnego dla państwa członkowskiego, pozwalając na integracyjne urzeczywistnianie swobodnego rynku. Swoboda działalności gospodarczej może być rozumiana jako możliwość nieskrępowanego i nieograniczonego podejmowania i wykonywania działań związanych z przedsiębiorczością.

Mając na uwadze zakres prowadzonych badań, pojęcie „swoboda działalności gospodarczej” należy porównać z pojęciem „wolność działalności gospodarczej”. Warto odnotować, że wolność w zakresie gospodarczym może być rozumiana jako nieskrępowany wybór prowadzenia działalności i zgoda na istniejące ograniczenia narzucone przez pracodawcę w poszczególnych dziedzinach gospodarczych¹⁰. Swobodę działalności gospodarczej można zatem zdefiniować jako pewną platformę do korzystania z wolności, w której osoba dokonująca wyboru nie zostaje za określony wybór pociągnięta do odpowiedzialności¹¹. Wolność działalności gospodarczej polega natomiast na podejmowaniu i prowadzeniu działalności w celu osiągnięcia zysku, ale nie ma ona jednak charakteru absolutnego¹². W literaturze przedmiotu zauważono ponadto, że wolność działalności gospodarczej ma charakter szczególny i należy uznać, że może stanowić podstawę uprawnień jednostek organizacyjnych wobec państwa, a także wobec organów władzy publicznej¹³.

W literaturze przedmiotu¹⁴ wskazuje się, że wolność gospodarczą można rozpatrywać w trzech aspektach: ekonomicznym, politycznym i prawnym. Aspekt ekonomiczny ma kluczowe znaczenie dla właściwego funkcjonowania gospodarki rynkowej, wpływa także na rozwój gospodarczy państwa. W nurcie prawa uznaje się gospodarkę rynkową za konstytucyjną zasadę i wartość. Zwracając zaś uwagę na obszar polityczny, obowiązkiem organów władzy państwowej jest poszanowanie i ochrona kluczowej dla rozwoju państwa wartości, jaką jest

8 Traktat Ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (Dz.U. z 2004 r. nr 90, poz. 864/2 ze zm.), dalej jako: TFUE.

9 M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016, s. 600.

10 J. Kołacz, *Swobody cząstkowe a swoboda działalności gospodarczej*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny, Socjologiczny* 2008, nr 70, z. 2.

11 <https://www.salon24.pl/u/imrahil/459081,wolnosc-a-swoboda-czyli-o-nieporozumieniu-lub-manipulacji> (9.02.2023).

12 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 lipca 2012 r., K 22/09, OTK-A 2012, nr 7, poz. 74.

13 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29 kwietnia 2003 r., SK 24/02 (Dz.U. 2003, nr 83, poz. 773).

14 M. Sługocka, *Wolność działalności gospodarczej jako norma-zasada*, Wrocław 2012, s. 139–140.

wolność gospodarcza. Odwołując się do zakresu podmiotowego wolności działalności gospodarczej, należy odnotować, że wolność ta dotyczy osób fizycznych i osób prawnych prawa prywatnego. Podmiotem wolności działalności gospodarczej nie mogą być organy władzy państwowej oraz inne jednostki organizacyjne. Niemniej jednak, celem działań państwa i organów władz publicznych powinno być dążenie do permanentnego zapewniania swobody działalności gospodarczej i nieograniczanie jej w rażąco i bezprawny sposób. Z kolei definicja wspólnego dla ww. pojęć członu „działalność gospodarcza” powinna być stosowana wprost i respektowana we wszystkich przypadkach, gdy prawodawca posługuje się ww. pojęciem.

W kontekście opisywanej problematyki należy zwrócić uwagę na uregulowania zawarte w art. 22 Konstytucji RP, stanowiącym o tym, że ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko na podstawie ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny. Ustrojodawca dopuszcza zatem możliwość ograniczenia tej swobody, a co za tym idzie – zezwala na ograniczenie prowadzenia działalności gospodarczej. Problem ten stanowi asumpt do dyskusji. Zgodnie z wyznaczonym obszarem badań, w dalszej części opracowania przedstawiono zagadnienia i problemy związane z rejestrem działalności kantorowej na tle uregulowań związanych z rejestrem Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej¹⁵.

Wprowadzając dopuszczalność ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej aktem rangi ustawowej ze względu na ważny interes publiczny, wskazuje się na podstawową różnicę pomiędzy swobodą prowadzenia działalności gospodarczej a wymogiem zewidencjonowania. Działalność gospodarcza może być, co do zasady, wykonywana w dowolnej formie organizacyjnej, zatem może mieć charakter zarówno jednoosobowy (wykonywanie działalności przez samego przedsiębiorcę), jak i zrzeszenia kilku podmiotów w celu wspólnego wykonywania określonych czynności¹⁶. Funkcjonowanie w Polsce swobody działalności gospodarczej należy uznać za jedną z kluczowych zasad demokratycznego państwa prawnego, bowiem swoboda ta została zawarta przez ustrojodawcę w Konstytucji RP (art. 20 i 22 Konstytucji RP).

Swoboda działalności gospodarczej nie wyklucza jednak obowiązku uzyskiwania zezwoleń, licencji, a może nawet wiązać się z potrzebą wpisu do rejestru. Swoboda działalności nie oznacza także, że nie ma warunków i zasad, które tę działalność kształtują. Swoboda działalności gospodarczej jest ponadto wyrazem unijnych gwarancji uczestnictwa w rynku wewnętrznym i wolności prowadzenia działalności gospodarczej. Na podstawie krajowych i międzynarodowych uregulowań należy zatem podkreślić, że niedopuszczalne jest prowadzenie działalności gospodarczej bez zważania na uregulowania prawne, dlatego też ustawodawca wprowadził mechanizmy, których celem jest zapewnienie prawidłowego wykonywania tej swobody. Autor zauważa, że nie można identyfikować wolności z dowolnością prowadzenia działalności, bowiem dowolność należy interpretować jako czynność nieskrępowaną nakazami ani przepisami, a jak powszechnie wiadomo, konstytucyjne wartości nie mogą naruszać innych wolności. W związku z tym organy władzy publicznej mają kompetencje

15 Ustawa z 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2022 r. poz. 541), dalej jako: CEIDG.

16 J. Kołacz, *Swobody cząstkowe*, op. cit., s. 84.

nadzorcze i kontrolne. W Konstytucji RP dopuszczono jednak wprowadzenie przez organy władzy publicznej instrumentów prawnych powodujących ograniczenia swobody działalności gospodarczej.

Ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej – reglamentacja

Jedną z legalnych form ograniczenia swobody działalności gospodarczej, która została dopuszczona przez Konstytucję RP jest reglamentacja działalności gospodarczej. Jak wskazano w Uzasadnieniu do ustawy Prawo Przedsiębiorców¹⁷:

Reglamentację działalności gospodarczej należy rozumieć jako dopuszczenie przedsiębiorców do wykonywania, w poszczególnych dziedzinach, działalności gospodarczej. Oznacza to unormowanie różnorodnych sposobów nabywania przez przedsiębiorców uprawnień wykonywania działalności gospodarczej w szczególnych dziedzinach.

Postanowiono, by poszczególne obszary gospodarcze spójnie, integralnie i kompleksowo uregulować w odrębnych ustawach po to, by umożliwić zainteresowanym przedsiębiorcom znalezienie usystematyzowanej i całościowej wiedzy dotyczącej konkretnej dziedziny gospodarczej¹⁸. W rozdziale 4 ustawy z 6 marca 2018 roku Prawo przedsiębiorców¹⁹ ograniczono się do wskazania możliwych form prawnych wpływających na swobodę działalności w gospodarce – koncesje, zezwolenia i wpis do rejestru działalności regulowanej. Innymi słowy, w ustawie PrPrzeds w kompleksowy i czytelny sposób odróżniono i uwypuklono występujące odrębności pomiędzy poszczególnymi formami ograniczenia działalności gospodarczej. Reglamentacja działalności gospodarczej jest jednym z wyjątków od art. 20 i 22 Konstytucji RP zapewniających skuteczne powoływanie się na wolność prowadzenia działalności gospodarczej, w których, jak powszechnie wiadomo, ograniczenia doznawane w prowadzeniu działalności następują ze względu na ważny interes publiczny z poszanowaniem zasady proporcjonalności i ochrony istoty własności²⁰. W artykule 20 Konstytucji RP wskazano na akceptowalność wolności działalności gospodarczej jako prawo podmiotowe jednostki. Jest to wolność prawnie chroniona i występuje jako zobowiązanie do jej ochrony. W literaturze przedmiotu²¹ wskazano, że przepisy dotyczące wolności działalności gospodarczej powinny postrzegać się w ograniczonym związku z art. 22 Konstytucji RP. Dopiero bowiem łączne ich stosowanie wyznacza przedmiot i granice wolności gospodarczej. Artykuły 20 i 22 Konstytucji RP, ujmowane łącznie, pełnią dwojaką funkcję. Z jednej strony wyrażają jedną

17 Rządowy projekt ustawy „Prawo Przedsiębiorców” z 21 listopada 2017 r., nr 2051, s. 50.

18 Ibidem, s. 16.

19 Ustawa z 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2023 r. poz. 221), dalej jako: PrPrzeds.

20 Z. Szażyk, A. Szafrąńska, *Publiczne Prawo Gospodarcze*, Warszawa 2021, s. 136.

21 Por. *Publiczne prawo gospodarcze. System Prawa Administracyjnego*, t. 8A, wyd. 2, R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), Warszawa 2018, s. 27–28.

z zasad ustroju gospodarczego Polski, a z drugiej stanowią podstawę do konstruowania prawa podmiotowego²².

Odnotowuje się, że prawo prowadzenia działalności gospodarczej ma charakter *lex generalis* w stosunku do poszczególnych ustaw, określających w swoich przepisach warunki podejmowania i wykonywania konkretnych rodzajów działalności, mając charakter *lex specialis*²³. Należy także podkreślić, że pojęcie „ważny interes publiczny” jest bardzo szerokie i chroni takie aspekty, jak bezpieczeństwo państwa czy porządek publiczny. Podkreśla to znaczenie funkcjonowania reglamentacji w jej formach przewidzianych prawem.

Reglamentacja służy ograniczeniu wolności działalności gospodarczej, która to wolność jako wartość konstytucyjna pozwala na kontrolę państwową. Organy władzy publicznej wpływają na sytuację indywidualnego podmiotu poprzez wydanie indywidualnego aktu administracyjnego. Zgoda na działalność wydawana jest w formie odpowiednio: koncesji, zezwolenia albo wpisu do rejestru działalności regulowanej, przy czym formy prawne ww. ograniczeń należy zakwalifikować jako decyzje administracyjne albo czynności materialno-techniczne. Koncesje i zezwolenia wydawane są w formie decyzji administracyjnych, od których strona może się odwołać, a wpis do rejestru działalności regulowanej jest, co do zasady, czynnością materialno-techniczną. Przywołane powyżej formy reglamentacji służą do wypełnienia oczekiwań w zakresie zgodności konstytucyjnej. W obecnym systemie politycznym i społecznym należy poddać pewne prawa ograniczeniom w zakresie stosowania. Ze względu na inne wartości konstytucyjne należy, według autora, stosować ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej, ponieważ, jeśli nie istniałyby żadne ograniczenia, deklarowanie wolności działalności byłoby zbędne, ze względu na brak ograniczeń do jej prowadzenia. W piśmiennictwie uważa się, że reglamentacją nie jest np. obowiązek wpisu do Rejestru Przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego²⁴, Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej lub innego właściwego rejestru. Założenia te zostały uregulowane w art. 37 ust. 1 PrPrzeds, zgodnie z którym wykonywanie działalności gospodarczej w dziedzinach mających szczególne znaczenie ze względu na bezpieczeństwo państwa lub obywateli albo inny ważny interes publiczny, wymaga uzyskania koncesji wyłącznie, jeśli działalność ta nie może być wykonywana jako wolna albo po uzyskaniu wpisu do rejestru działalności regulowanej, albo zezwolenia. Działalność ta została oznaczona jako „wolna”, ponieważ nie wymaga dodatkowych aktów administracyjnych do działania poza wpisem do właściwego rejestru. Należy wspomnieć także o terytorialnym zasięgu obowiązywania reglamentacji niezależnie od jej formy. Oznacza to, że koncesja, zezwolenie oraz wpis do rejestru działalności regulowanej, zgodnie z art. 44 PrPrzeds, uprawniają przedsiębiorcę do wykonywania działalności gospodarczej, co do zasady, na terenie całego kraju i przez nieokreślony czas. Jest to rezultat implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/123/WE z 12 grudnia 2006 roku²⁵. Warunki wpisu, postępowanie, organy prowadzące

22 L. Garlicki, *Komentarz do art. 20 Konstytucji RP*, (w): *Konstytucja*, t. IV, s. 8; J. Zakolska, *Zasada proporcjonalności*, Warszawa 2008, s. 158.

23 E. Kowalewska, *Kontrola Dewizowa wykonywana przez Narodowy Bank Polski*, Warszawa 2017, s. 59.

24 Ustawa z 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2022 r., poz. 1683 ze zm.), dalej: ustawa KRS.

25 Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 12 grudnia 2006 r., Dz.Urz. L 376/2006.

rejestry oraz wymagania zostały ustalone w ustawach odrębnych od ustawy PrPrzeds, odwołując się często do stosowania Kodeksu postępowania administracyjnego²⁶ jako źródła formalnych przesłanek i terminów. Ustaw szczególnych, w których ustawodawca uregulował określone warunki prowadzenia działalności, należy szukać według właściwości organów i zakresu przedmiotowego działalności. Nie ma jednego rejestru działalności regulowanej, w której zebrane byłyby wszystkie rodzaje działalności. Konstatując, każdy przedsiębiorca powinien być świadomy obowiązku zwrócenia się o określony wpis do rejestru działalności regulowanej.

Cechy charakterystyczne centralnej ewidencji i informacji o działalności gospodarczej

Istotne z perspektywy badanego zagadnienia jest zwrócenie uwagi na dualistyczny system ewidencji przedsiębiorców. Regulacje ogólne zawarto w art. 17 PrPrzeds., w którym wskazano na podstawowe rejestry umożliwiające rozpoczęcie legalnego prowadzenia działalności gospodarczej. Są nimi KRS oraz CEIDG, a także inne rejestry regulowane odrębnymi przepisami, w tym rejestr działalności kantorowej.

Zgodnie z uregulowaniami, CEIDG stanowi zbiór danych na temat zarejestrowanych podmiotów działających legalnie w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, będących osobami fizycznymi. Należy wskazać także na funkcjonowanie KRS, który w myśl obowiązujących przepisów, swoim obszarem oddziaływania obejmuje przedsiębiorców niebędących osobami fizycznymi. Ze względu jednak na obszerność prowadzonych badań, szczegółową analizę rejestru KRS pominięto.

Odwołując się do uregulowań związanych z CEIDG, należy wskazać, że co do zasady każdy przedsiębiorca prowadzący działalność gospodarczą, będący osobą fizyczną, ma obowiązek wpisu do CEIDG, jednak z zastrzeżeniem, że może pojawić się obowiązek wpisu do rejestru szczególnego. W związku z istnieniem charakterystycznych cech działalności gospodarczej, takich jak: zorganizowanie, zarobkowość, wykonywanie we własnym imieniu i w sposób ciągły działalności²⁷, co do zasady każdy przedsiębiorca, do którego stosuje się przepisy PrPrzeds, ma obowiązek ewidencji w CEIDG albo w KRS. Należy wskazać na podstawową przesłankę umożliwiającą zaklasyfikowanie odpowiedniej działalności do katalogu działalności gospodarczej, wskazującą na zarobkowy cel jej prowadzenia.

Ogólnikowość pojęcia „zarobkowość” należy rozpatrywać indywidualnie dla danego stanu faktycznego, biorąc pod uwagę podmiot, który wykonuje tę działalność²⁸. Jak podkreślano w literaturze przedmiotu²⁹, z zarobkowością wiąże się odpłatność prowadzenia działalności gospodarczej, chociaż samo otrzymywanie zapłaty nie przesądza o rzeczywistym prowadze-

26 Ustawa z 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2022 r., poz. 2000 ze zm.).

27 Por. art. 3 ustawy z 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców.

28 W.J. Katner, *Prawo działalności*, Warszawa 2003, s. 25.

29 Por. A. Wasilewski, *Pojęcie działalności gospodarczej na gruncie prawa polskiego. Dylemat interpretacyjny*, (w:) *Gospodarka – Administracja – Samorząd*, Poznań 1997, s. 544.

niu działalności gospodarczej. Jak wskazano w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z 18 czerwca 1991 roku,

pojęcie zysku leży u podstaw każdej działalności o charakterze gospodarczym, stanowi jej istotę i sens, toteż niepodobna w ogóle mówić o działalności gospodarczej prowadzonej nie w celach zarobkowych. Działalność pozbawiona tego aspektu może być np. działalnością społeczną, artystyczną, charytatywną i inną, nigdy natomiast nie będzie działalnością gospodarczą. Należy przy tym rozróżnić zysk od efektu zysku; znane są – także obecnie – podmioty gospodarcze działające w celach zarobkowych, ale w rzeczywistości, z różnych powodów, zysków nie osiągające³⁰.

Należy przywołać przykład administrowania przez gminę budynkami stanowiącymi jej własność, gdy nie przynoszą one zysku i nie tracą przymiotu prowadzenia działalności gospodarczej, gdyż nie dochodowość jest tu dominującą przesłanką, lecz nastawienie na osiąganie zysku, które w obszarze administracji publicznej nie jest wskazywane jako nastawione na dominację³¹.

Zorganizowanie i ciągłość jako kolejne przesłanki zakwalifikowania danej działalności jako działalności gospodarczej, które mają odzwierciedlenie w zamierzeniu utworzenia pewnej struktury organizacyjnej, pozwalającej na odróżnienie działalności tej osoby od działań pomocowych, z powodów altruistycznych, grzecznościowych³². Takie rozróżnienie pozwala na szerokie spojrzenie dotyczące ustrukturyzowania działalności w ramy prawne, umożliwiające legalne prowadzenie działalności gospodarczej zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa³³. Wyróżnia się zorganizowanie formalne, które opisać można jako zalegalizowanie działalności w odpowiednim rejestrze, np. w CEIDG, wykonanie ciągu czynności pozwalających na zaistnienie działalności w obrocie gospodarczym. Odpowiednio wskazuje się na wykorzystanie konkretnych składników materialnych, a więc urządzeń, nieruchomości niezbędnych do prowadzenia działalności, oraz niematerialnych, czyli swoistej wiedzy na temat wykonywania pewnych rodzajów działalności³⁴.

Kolejną, ostatnią przesłanką zakwalifikowania danej działalności jako działalności gospodarczej jest ciągłość, rozumiana jako wykonywanie poprzednio przywołanych działań w pewnym okresie, co można rozumieć jako stabilność prowadzenia działalności, jej przewidywalność oraz powtarzalność. Także w tym rozumieniu należy pamiętać o zamiarze jako głównym wyznaczniku tłumaczenia tego nieprecyzyjnego pojęcia. Wspomniany zamiar czasowego prowadzenia działalności gospodarczej uznaje także wprowadzenie przez przedsiębiorcę przerwy w zaplanowanym czasie prowadzenia działalności z uwagi na braki pracowników, skorzystania z urlopu wypoczynkowego albo remontu pomieszczeń. Wnio-

30 Uchwała Sądu Najwyższego z 18 czerwca 1991 r., III CZP 40/91, OSNC 1992 nr 2, poz. 17.

31 Zob. zwłaszcza S. Dudzik, *Działalność gospodarcza samorządu terytorialnego*, Kraków 1998, s. 290 i nn.; S. Piątek, *Przedsiębiorstwo użyteczności publicznej*, Warszawa 1986, s. 92–94.

32 Zob. uzasadnienie wyr. WSA w Poznaniu z 8 grudnia 2009 r., I SA/Po 755/09, Legalis.

33 Por. K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze publiczne*, Warszawa 2005, s. 242.

34 Druk sejmowy VIII kadencji nr 2051, uzasadnienie ustawy Prawo przedsiębiorców, s. 92.

sek wynikający z ciągłości można przedstawić jako przymiot trwałego i przewidywalnego prowadzenia działalności w pewnym okresie.

Zauważa się, że zgodnie z przepisami prawa³⁵, organem zobowiązanym do prowadzenia rejestru CEIDG jest minister właściwy do spraw gospodarki w systemie teleinformatycznym, który swoim działaniem nadzoruje obszarowo cały kraj w przeciwieństwie do okresu przed 1.07.2011 roku³⁶. Przed wprowadzeniem obowiązujących regulacji, rejestry prowadzone były osobno przez wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Zauważa się, że rejestr CEIDG jest uniwersalny, ma powszechny i podmiotowy charakter wpisu i jest jednym scentralizowanym miejscem ewidencjonowania przedsiębiorców³⁷. Warto zatem odnotować, że wszystkie dane o przedsiębiorcy przechowywane są z wykorzystaniem systemu teleinformatycznego. Podczas rejestracji działalności w CEIDG, z uwagi na wypełnianie wniosku elektronicznie, system pokazuje błędy i nie dopuszcza przekazania niekompletnego wniosku. Sytuacja identyczna jest także w okolicznościach wypełniania go w urzędzie przez przeszkolonego urzędnika. Przesłanie przesyłki rejestrowanej budzi jednak wątpliwości nad bezpieczeństwem przekonania przedsiębiorcy co do poprawności założenia działalności. CEIDG w art. 6 ust. 2 ustawy o CEIDG wskazuje na dokonanie wpisu po wpłynięciu wniosku o taki wpis. Należy pamiętać, że każdy wniosek jest traktowany jako wpis, a więc zmiana danych oraz wykreślenie z opisywanego rejestru są traktowane jako wpis. Warto zaznaczyć, że swoim obszarem CEIDG wymaga dużo więcej informacji o przedsiębiorcy niż rejestr kantorowy. Liczba danych wymaganych od przedsiębiorcy w CEIDG jest spowodowana dwoma warunkami – zachowanie wymogu przejrzystości oraz bezpieczeństwo obrotu. Umożliwia to organom administracyjnym i państwowym podejmowanie działań kontrolnych, a także pozwala na znalezienie istotnych informacji przez przyszyłych kontrahentów przedsiębiorcy³⁸. W przypadku rejestru CEIDG występuje członek Rady Ministrów, który jest wskazany ogólnikowo, bez możliwości wytypowania indywidualnego i konkretnego podmiotu z powodu różnic w funkcjonowaniu ministerstw. Należy zatem zawsze odnaleźć ministra właściwego do spraw gospodarki i właściwie wyszukać aktualną nazwę stanowiska, aby wskazać odpowiedni podmiot prowadzący rejestr. Rejestry CEIDG oraz rejestr działalności kantorowej prowadzone są przez różne podmioty. Zauważalne jest także to, że swoją regulacją obejmują inne obszary gospodarcze. W literaturze przedmiotu³⁹ wskazuje się, że za podstawowe uprawnienia, składające się na opisywaną wolność, uznaje się swobodę w decydowaniu o rozpoczęciu działalności, swobodę jej prowadzenia, w tym podejmowania decyzji gospodarczych oraz

35 Por. art. 2 ustawy o CEIDG.

36 Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2010 r. nr 220, poz. 1447).

37 A. Żywicka, *Konstytucja biznesu. Komentarz*, (w:) E. Komierzyńska-Orlińska, A. Żywicka, *Komentarz do ustawy o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punktach Informacji dla Przedsiębiorcy*, Warszawa 2019, art. 2, s. 35.

38 Ustawa o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy. *Komentarz* fragment: G. Kozieł (red.), *CEIDG. Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców. Przedsiębiorcy zagraniczni w obrocie gospodarczym. Komentarz*, 2019.

39 P. Tuleja (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, P. Czarny, M. Florczak-Wątor, B. Naleziński, P. Radziejewicz, P. Tuleja (red.), LEX/el 2021, art. 22, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587806616/650679/tuleja-piotr-red-konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-komentarz-wyd-ii?cm=URELATIONS> (28.01.2023).

sposób prowadzenia działalności, swobodę wyboru form organizacyjnych działalności i zakończenia prowadzenia działalności.

Specyfika prowadzenia działalności kantorowej

Działalność kantorowa na gruncie PrDew stanowi szczególny rodzaj działalności gospodarczej, względem której ustawodawca przewidział odrębny rejestr działalności, który umożliwia dostęp, a także sprawdzenie w bezpłatny i kompleksowy sposób takiego przedsiębiorcy. Ewidencja przedsiębiorców, co do zasady, pozwala na nieskrępowane prowadzenie i ewidencjonowanie działalności gospodarczej, z pewnymi wyjątkami, które wymagają wpisu do odpowiedniego rejestru, ze względu na zakres i specyfikę prowadzonej działalności. Rejestr prowadzony jest przez organ wskazany w ustawie podwójnym zabezpieczeniem prowadzonej działalności, ze względu na rozszerzenie prowadzenia ewidencji, tak aby działalność kantorowa, jako istotna z uwagi na ważny interes publiczny, pozwalała na kontrolę tej gałęzi gospodarczej. Przepisy stanowiące o działalności kantorowej jako regulowanej działalności gospodarczej, która polega na kupnie i sprzedaży wartości dewizowych, ustawodawca zawarł w PrDew⁴⁰. Zdaniem autora, społeczne wyobrażenie kantorów jako legalnego i jedynie dostępnego źródła możliwości wymiany dewiz w celu wyjazdu do innego państwa jest prawidłowe. Będąc w obszarze uregulowania PrDew, należy spojrzeć na zakres unormowań regulujących prowadzenie działalności kantorowej⁴¹. W przeciwieństwie do rejestru CEIDG, rejestr działalności kantorowej prowadzony jest zgodnie z uregulowaniami zawartymi w art. 16 PrDew przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego (dalej: Prezes NBP)⁴². Istotne z punktu widzenia badanego zagadnienia i podkreślające znaczenie prowadzonych badań jest to, że Prezes NBP jest organem funkcjonującym w sieci bezpieczeństwa finansowego. Ze względu na potrzebę regulowania ważnej części gospodarki ustawodawca zdecydował się na zakwalifikowanie prowadzenia kantoru jako części gospodarki, która wymaga stosowania wpisu do odpowiedniego rejestru w celu wypełnienia zasad obowiązujących w prawie administracyjnym. Rejestr działalności kantorowej prowadzony może być w systemie informatycznym, co nie oznacza wymogu tylko takiej formy, wskazując, że do kompetencji Prezesa NBP należy określenie sposobu prowadzenia rejestru, wzór rejestru oraz tryb dokonywania wpisów w drodze zarządzenia. Jest to jedna z różnic pomiędzy wymogami określonymi dla ewidencji przedsiębiorców, które zostały wprost nakazane do stosowania, wyłączając fakultatywność i luz decyzyjny⁴³. Należy odnotować, że rejestr, o którym mowa, jest prowadzony faktycznie w formie elektronicznej. Warto także podkreślić, że wpisu działalności kantorowej⁴⁴ do rejestru może dokonać każdy podmiot. O ile do ewidencji CEIDG należy spełnić przesłanki statusu przedsiębiorcy prowadzącego jednoosobową działalność gospodarczą, do którego

40 Art. 11 ustawy z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe.

41 Por. Art.11–17f ustawy z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe.

42 Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. z 2022 r. poz. 2025).

43 Por. art. 16 ustawy z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe oraz art. 2 ustawy CEIDG.

44 <https://kantor.nbp.pl/> (25.02.2023).

stosuje się przepisy ustawy o CEIDG, o tyle wpis do działalności kantorowej musi uzyskać każdy podmiot wyrażający chęć oraz spełniający warunki prowadzenia kantoru. Osoba fizyczna, która po raz pierwszy zamierza prowadzić kantor, co do zasady nie musi zakładać działalności gospodarczej w CEIDG, bowiem może tego dokonać w innych, przewidzianych prawem, formach prowadzenia działalności. Mamy zatem do czynienia z kolejną różnicą w zakresie podmiotowego wpisu. Rejestr działalności kantorowej nie dotyczy tylko jednej grupy prowadzącej działalność gospodarczą, lecz skupia w sobie wszystkie podmioty wyrażające wolę podjęcia działalności kantorowej. Oznacza to, że swoim zakresem obejmuje także podmioty wyłączone spod regulacji CEIDG, gdyż jest jednym ze szczególnych rejestrów działalności regulowanej, mającej swoje ogólne odniesienie do art. 44 PrPrzeds. Aktywną stroną w procesie rejestracji jest zawsze wnioskodawca, gdyż to na wniosek zainteresowanego podmiotu odpowiednie organy dokonują wpisu. Artykuł 17 PrDew normuje sposób ubiegania się o możliwość rozpoczęcia działalności gospodarczej. Istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa i chęci kontroli przez organy państwowe jest to, że decyzja o pozytywnym wpisie nie jest wydawana. Ustawodawca w PrDew nałożył na Prezesa NBP obowiązek wpisu przedsiębiorcy w ciągu 7 dni od momentu wpływu owego wniosku. Przedsiębiorca zatem może rozpocząć działalność kantorową, jeśli w ciągu 14 dni od dnia wpływu wniosku do organu nadzorującego nie otrzymał zawiadomienia o konieczności uzupełnienia braków lub innego pisma w sprawie wniosku, przede wszystkim zawiadomienia o dokonaniu wpisu. Przedsiębiorca, wypełniając obowiązki administracyjne, zostaje wpisany do odpowiedniego rejestru i może rozpocząć działalność gospodarczą, a wpis z formalnego punktu widzenia przybiera postać decyzji administracyjnej.

Kontynuując rozważania na temat działalności gospodarczej, przedsiębiorca obowiązany jest do zarejestrowania działalności. Procedura podjęcia działalności kantorowej obejmuje następujące etapy – uzyskanie statusu przedsiębiorcy i wpis do odpowiedniego rejestru – w przypadku zainteresowań autora jest to CEIDG, ale przepisy przewidują także rejestrację w KRS dla wskazanych podmiotów innych niż osoby fizyczne prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą. Następnie, w myśl przepisów PrPrzeds, przedsiębiorca składa wniosek o wpis do rejestru działalności regulowanej⁴⁵. Należy podkreślić, że brak złożenia wniosku o wznowieniu działalności gospodarczej jest decyzją konstytutywną i wywołuje skutek *ex tunc*. Nie jest to decyzja deklaratoryjna, będąca jedynie konsekwencją zaistniałego stanu faktycznego⁴⁶.

Podsumowanie

Obecna sytuacja gospodarcza i obowiązująca swoboda działalności gospodarczej pozwala na szeroką perspektywę prowadzenia działalności gospodarczej i umożliwia otrzymanie

45 Art. 17 PrDew w związku z art. 17 PrPrzeds.

46 M.A. Waligórski, *Prawo przedsiębiorcy do zawieszenia i wznowienia wykonywania działalności gospodarczej*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego, 2009, nr 8, s. 9.

wynagrodzenia oraz zapłaty w walutach obcych. Powoduje to ekspansję polskich przedsiębiorców na rynkach z dominującą obcą walutą. Wyżej wymienione czynności nie byłyby możliwe bez działalności kantorowej, która należy do katalogu działalności leżących w kręgu zainteresowań organów państwowych. Wpis do rejestru działalności regulowanej jest najmniej restrykcyjną częścią reglamentacji działalności gospodarczej. Warto podkreślić, że od początku funkcjonowania, najpierw „punktów kupna i sprzedaży walut obcych”, później kantorów, których zakres działania obejmował wymianę waluty, aż po współczesne kantory walutowe, działalność dewizowa stanowiła rodzaj działalności, której wykonywanie uzależnione było początkowo od zezwolenia lub, tak jak obecnie, od wpisu do rejestru⁴⁷.

Organem prowadzącym rejestr działalności kantorowej jest Prezes NBP, który jako konstytucyjny organ czuwa nad poprawnością i legalnością obrotu dewizowego. Warto także zauważyć, że NBP pełni funkcję centralnej bankowej instytucji dewizowej i w ramach tej funkcji Prezes NBP podejmuje działania, jak m.in. prowadzenie rejestru działalności kantorowej⁴⁸. Działalność kantorowa jest uregulowana w ustawie PrDew, w której przejrzystość opisano procedurę podjęcia działalności kantorowej i która odwołuje się na początku do ustawy PrPrzeds wskazującej na konkretne akty prawne regulujące daną dziedzinę gospodarczą. Taka ogólnikowość i brak jednego spisu aktów regulujących wszystkie dziedziny objęte szczególną kontrolą państwa, powodują jednak możliwość przeoczenia przez obywatela zarejestrowanego w CEIDG nakazu wpisu do rejestru działalności kantorowej. Definicja prowadzenia działalności gospodarczej jest także sama w sobie mało precyzyjna i według autora poprawna wydaje się korelacja CEIDG ewidencjonującej przedsiębiorców prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą, bowiem następuje dwuetapowe sprawdzenie poprawności obrotu – jeden organ (minister właściwy ds. gospodarki) prowadzi rejestr CEIDG, a drugi (Prezes NBP) nadzoruje wpis do rejestru działalności regulowanej. Jak wskazuje E. Kowalewska, „obecność kantorów walutowych na rynku daje możliwość urzeczywistnienia wewnętrznej wymienialności waluty polskiej i stosowania na rynku wolnych kursów walutowych, które kształtują się w zależności od podaży i popytu na waluty obce”⁴⁹. Wpływa to pozytywnie na bezpieczeństwo walutowe, eliminuje – na pewnym etapie – nielegalne transakcje walutowe, zapewnia stabilność gospodarki i urzeczywistnia wolności konstytucyjne.

Bibliografia

Literatura

Dudzik S., *Działalność gospodarcza samorządu terytorialnego*, Kraków 1998.

Hauser R., Niewiadomski Z., Wróbel A. (red.), *Publiczne prawo gospodarcze. System Prawa Administracyjnego. Tom 8A*. Wyd. 2, Warszawa 2018.

47 E. Kowalewska, *Kontrola Dewizowa*, op. cit., s. 140.

48 Szerzej o funkcji NBP jako centralnej bankowej instytucji dewizowej patrz: ibidem.

49 Ibidem.

- Katner W.J., *Prawo działalności*, Warszawa 2003.
- Kidyba A., *Prawo Handlowe*, Warszawa 2019.
- Kołaczkowski J., *Swobody częściowe a swoboda działalności gospodarczej*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny, Socjologiczny 2008, nr 70, z. 2.
- Kowalewska E., *Kontrola Dewizowa wykonywana przez Narodowy Bank Polski*, Warszawa 2017.
- Kowalewska E., *Zagadnienia prawne związane z funkcjonowaniem internetowych kantorów walutowych*, Wrocław 2019.
- Kozieł G., *CEIDG. Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców. Przedsiębiorcy zagraniczni w obrocie gospodarczym. Komentarz*, Lublin 2019.
- Lemańska-Majdzik A., *Powody prowadzenia własnej działalności gospodarczej małych firm*, Sosnowiec 2013.
- Łętowska E., *Multicentryczność systemu prawa i wykładnia jej przyjazna*, (w:) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, L. Ogieńko, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), Kraków 2005.
- Piątek S., *Przedsiębiorstwo użyteczności publicznej*, Warszawa 1986.
- Safjan M., Bosek L. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016.
- Sługocka M., *Wolność działalności gospodarczej jako norma-zasada*, Wrocław 2012.
- Snażyk Z., A. Szafranska, *Publiczne Prawo Gospodarcze*, Warszawa 2021.
- Strzyczkowski K., *Prawo gospodarcze publiczne*, Warszawa 2005.
- Sypniewska B., *Cechy i postawy przedsiębiorcze szansą własnej działalności gospodarczej*, Wrocław 2016.
- Tuleja P., (w:) *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, P. Czarny, M. Florczak-Wątor, B. Naleziński, P. Radziejewicz, P. Tuleja (red.), LEX/el. 2021, art. 22, Pobrano z: <https://sip.lex.pl/#/commentary/587806616/650679/tuleja-piotr-red-konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-komentarz-wyd-ii?cm=URELATIONS>.
- Waligórski A., *Prawo przedsiębiorcy do zawieszenia i wznowienia wykonywania działalności gospodarczej*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2009, nr 8.
- Wasilewski A., *Pojęcie działalności gospodarczej na gruncie prawa polskiego. Dylemat interpretacyjny*, (w:) *Gospodarka – Administracja – Samorząd*, Poznań 1997.
- Żywicka A., *Komentarz do ustawy o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punktach Informacji dla Przedsiębiorcy*, (w:) *Konstytucja biznesu. Komentarz*, E. Komierzyńska-Orlińska, A. Żywicka (red.), Warszawa 2019.

Akty Prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Traktat Ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (Dz.U. z 2004 r. nr 90, poz. 864/2 ze zm.).
- Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 12 grudnia 2006 r., Dz.Urz. L 376/2006.
- Rządowy projekt ustawy „Prawo Przedsiębiorców” z 21 listopada 2017 r., nr 2051.
- Ustawa z 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2022 r., poz. 2000 ze zm.).
- Ustawa z 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2021 r., poz. 275 ze zm.).
- Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2010 r. nr 220, poz. 1447).
- Ustawa z 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2022 r., poz. 1683 ze zm.).
- Ustawa z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 309).
- Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. z 2022 r. poz. 2025).
- Ustawa z 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2023 r. poz. 221).

Ustawa z 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2022 r., poz. 541).

Zarządzenie Prezesa NBP z 13 marca 1989 r. w sprawie zasad udzielania zezwoleń dewizowych na prowadzenie punktów kupna i sprzedaży walut obcych (M.P. z 1989 r. nr 6, poz. 65).

Zarządzenie Prezesa NBP z 13 marca 1989 r. w sprawie zasad udzielania zezwoleń dewizowych na prowadzenie punktów kupna i sprzedaży walut obcych (M.P. z 1989 r. nr 6, poz. 65).

Orzecznictwo

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 lipca 2012 r., K 22/09, OTK-A 2012, nr 7, poz. 74.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29 kwietnia 2003 r., SK 24/02 (Dz.U. z 2003 r. nr 83, poz. 773).

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 40/91, OSNC 1992 nr 2, poz. 17.

Pozostałe źródła

<https://kantor.nbp.pl/>.

<https://www.salon24.pl/u/imrahil/459081,wolnosc-a-swoboda-czyli-o-nieporozumieniu-lub-manipulacji>.

CYTOWANIE

M. Dżugaj, *Rejestr działalności kantorowej – aspekty prawne*, *Studia Administracyjne* 1(17)/2023, s. 5–18, DOI: 10.18276/sa.2023.17-01.